

چگونگی بهبود ضعف املائی دانش آموز پایه اول

سارا ارشادی فر

کارشناسی، علوم تربیتی (گرایش آموزش ابتدایی)، دانشگاه فرهنگیان
اداره آموزش و پرورش ناحیه ۱ اهواز، آموزشگاه هیئت امنایی اندیشه
saraershadifar@yahoo.com
09371101676

چکیده:

این پژوهش به حل مشکلات املائی دانش آموزان به ویژه در مورد دانش آموز مورد نظر می‌پردازد. در این پژوهش به مشاهده دانش آموز و رفتار او پرداختم و از طریق مصاحبه، جمع آوری اطلاعات کرده و با استفاده از روش‌ها و متون گردآوری اطلاعات، شواهد و مستندات را تهیه و تحلیل نمودم و معلوم شد، مشکل درست نویسی برای لیلیا دانش آموز پایه اول دبستان اندیشه وجود دارد. با صحبتی که با والدین و مدیر مدرسه نمودم، سعی کردم بهترین راه حل را انتخاب کنم و به حل این مشکل اقدام کنم که در نهایت رفع کامل مشکل مورد نظر محقق نشد اما بهبود در مشکل به وضوح قابل رویت است.

واژگان کلیدی: نوشتن، ضعف، املا، اول.

۱- مقدمه: (مقدمه، بیان مسئله، ضرورت، بیان اهداف، سوالات پژوهش، مبانی نظری، پیشینه پژوهش)

املائی فارسی یکی از مهم‌ترین مواد درسی در دوره‌های ابتدایی است که با سایر مهارت‌های زبانی، به ویژه مهارت خواندن، ارتباط دارد. در املائی فارسی علاوه بر آن که صورت صحیح نوشتاری کلمات به دانش‌آموزان آموخته می‌شود، موجبات تقویت مهارت گوش دادن و درک و دریافت سریع واژه‌ها، جمله‌ها و متون فراهم می‌آید. آموزش املا فقط به ساعت املا اختصاص ندارد. بلکه این مهارت در فرایند و جریانی پویا و همراه با تدریس سایر درس‌ها به ویژه دروس خواندن، جمله‌نویسی، انشا و فعالیت‌های نگارشی و زبانی آموزش داده می‌شود.

درس املا در دوره‌ی ابتدایی اهداف زیر را دربر دارد:

- آموزش صورت صحیح نوشتاری کلمه‌های رایج و مورد نیاز در زبان امروز.
- آموزش صورت صحیح نوشتاری کلمه‌ها و جمله‌های به‌کاررفته در محتوای آموزشی دروس دوره‌ی ابتدایی.
- تشخیص اشکالات املائی دانش‌آموزان و کوشش برای رفع اشکالات.
- ارزشیابی و تمرین آموخته‌های نوشتاری دانش‌آموزان.
- افزایش مهارت‌های زبان‌آموزی از طریق افزایش گنجینه‌ی واژگان دانش‌آموزان.

در نهایت، هدف اصلی از آموزش املا ایجاد و تقویت مهارتی است که به کمک آن دانش‌آموزان واژه‌ها و جمله‌هایی را که می‌شنوند درست، سریع، خوانا و متناسب بنویسند.

وجود اشتباهات املائی در نوشته‌های دانش‌آموزان مانع از ایجاد ارتباط زبانی مناسب و روشن می‌گردد و تأثیرات نامطلوبی را در راه یادگیری، و روح و روان آنان برجای می‌گذارد. لذا ضروری است با توجه و دقت بیش تری به این درس پرداخته شود (فتح آبادی، ۱۳۹۱). سوالی که مطرح است این است که با چه اقداماتی می‌توان به درست‌نویسی و زیبانویسی دانش‌آموزان دارای اشکالات املائی کمک کرد؟

1. dictation
2. Written
3. Language learning

۲- توصیف وضع موجود :

اینجانب سارا ارشادی فر، فارغ‌التحصیل رشته علوم تربیتی، گرایش آموزش ابتدایی هستم که در پایه اول دبستان هیئت امنایی اندیشه واقع در کوی استادان ناحیه ۱ شهرستان اهواز مشغول به خدمت هستم.

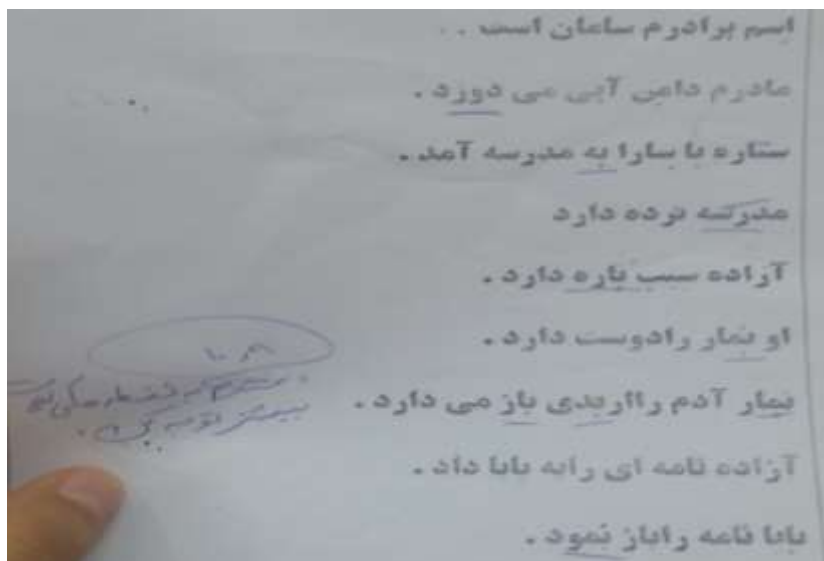
من در کلاس اول «ج» مستقر هستم که در راهروی سمت راست سالن مدرسه قرار دارد و ۳۴ دانش آموز نسبتاً خوب و زنگ را شامل می شود. پس از چند جلسه حضور در کلاس متوجه شدم که همه‌ی دانش آموزان همگام با معلم خود پیش می‌روند به جز دانش‌آموزی به نام «لیلا» که در میز دوم از ردیف وسط می نشست. او همیشه از همه کلاس عقب تر بود و حتی در نوشتن حروفی مانند: «س» و «ش» که رعایت تعداد دندانه‌ها در آنها مهم است نیز، دقت کافی را نداشت و همیشه یک دندانه کمتر یا بیشتر می‌گذاشت. بیشتر روی حرکات و رفتار او متمرکز شدم و متوجه شدم که در تعداد نقطه‌ها نیز مشکل دارد و گاهی نقاط کمتر و یا نقاط بیشتری می‌گذارد؛ ضمناً خط او بسیار ناموزون بود. به تناسب این موضوع در خواندن نیز مسلماً مشکلاتی داشت. پس از مدتی که روی تمام حالات و رفتارهای لیلا دقیق شدم، متوجه شدم که لیلا مداد را درست در دستش نمی‌گیرد و شاید علت بدخطی او نیز همین باشد؛ پس روش درست به دست گرفتن مداد را به او آموزش دادم و از او خواستم از این پس مداد را به همین صورت به دست بگیرد اما متأسفانه پس از گذشت یک دقیقه فراموش می‌کرد و دوباره مداد را به حالت اولیه در دست می‌گرفت و نیاز به تذکر دوباره داشت.

۳- شواهد (۱) :

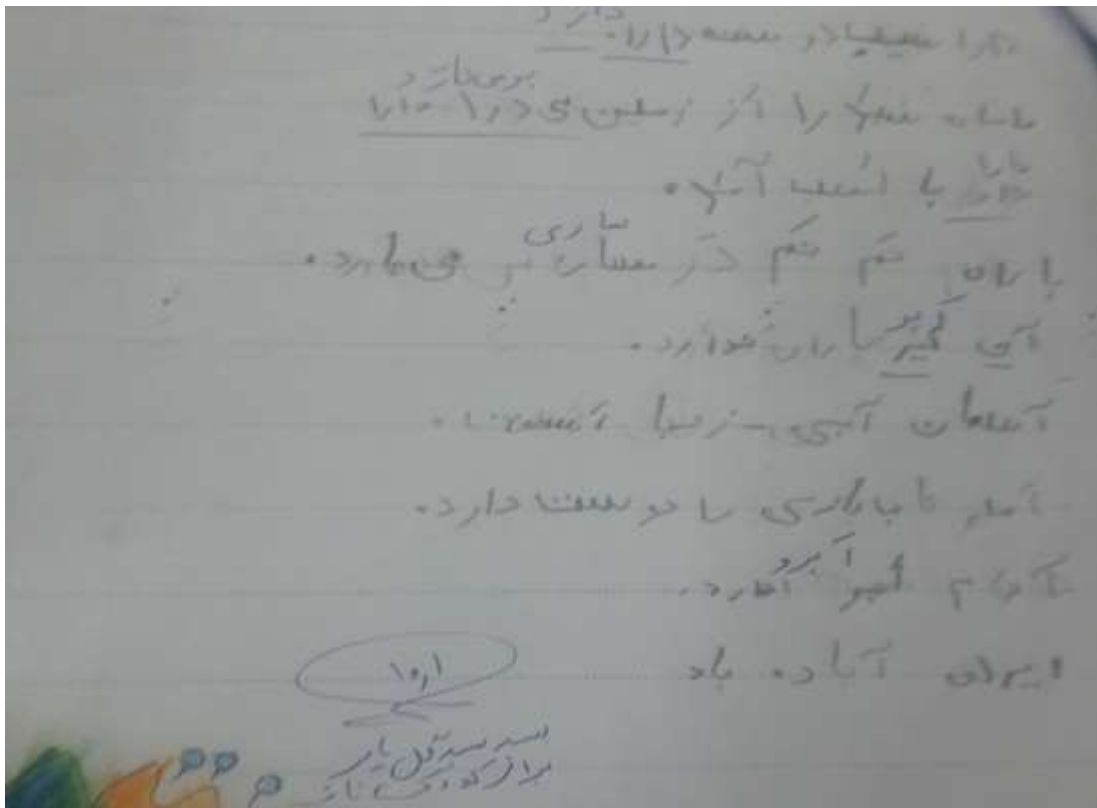
با توجه به مطالب گفته شده، سعی کردم از طریق روش های زیر به جمع آوری اطلاعات در خصوص مشکل لیلا بپردازم:

- بررسی دوباره پوشه کار دانش آموز در کلاس درس
- مصاحبه با والدین دانش آموز
- مصاحبه با دانش آموزان و دوستان دانش آموز مورد نظر
- مراجعه به سایت ها و کتاب‌های مرتبط

با بررسی پوشه کار و دفتر املائی لیلا متوجه شدم که لیلا واقعا در نوشتن برخی حروف دندانه دار و رعایت درست نویسی برخی حروف چند نقطه مشکل دارد که مدارک آن در ذیل موجود است. در تصویر زیر، یک نمونه از املائی لیلا که در آن، مشکلی در رعایت تعداد نقطه‌ها به وضوح قابل مشاهده است، آمده است:

یک نمونه از املاهای لیلیا که در آن، مشکلش در رعایت تعداد دندانه ها به وضوح قابل مشاهده است:

هنگامی که با والدین لیلیا درباره وضعیت نوشتن فرزندشان صحبت کردم، آنها نیز مشکل لیلیا را قبول داشتند و اظهار کردند که: «با اینکه در خانه وقت زیادی را صرف تمرین دوباره با او می کنیم، باز هم پیشرفت چندانی چشمگیری در او نمی بینیم».

در چند جلسه ای که در کلاس حضور داشتم متوجه شدم که دوستان و هم کلاسی های لیلیا نیز در مواقعی که سرشان خلوت می شود، نزدیک میز لیلیا می آیند و او را در درس هایش راهنمایی می کنند.

۴- تجزیه تحلیل اطلاعات (یافتن راه حل) :

آنچه از شواهد جمع آوری شده دریافت می شود این است که لیلیا در نوشتن مشکلاتی دارد؛ پس دوباره هم از لیلیا امتحان املا گرفتم تا برایم قطعی شود که مشکل دیکته نویسی اش از کجا نشأت گرفته است؛ همچنین به کتاب های اختلال دیکته نویسی، پایان نامه ها و اینترنت نیز مراجعه کردم تا دلایل مشکل دیکته نویسی در دانش آموزان را بیابم که عمده ترین آن ها به شرح زیر می باشد:

- نارسا نویسی^۵
- ضعف در حافظه دیداری
- ضعف در تمیز دیداری
- حساسیت شنوایی
- دم دقت و توجه
- ضعف در مهارت های دست ورزی (نراقی و نادری، ۸۹)

^۵. Dysgraphia

از سایر علل و عوامل مؤثر در ضعف دیکته نویسی می توان موارد زیر را ذکر کرد (توکلی، ۹۱):

- دانش آموز مفهوم کلمه را نمی فهمد یا قبلاً نفهمیده؛ در نتیجه آن را درست نمی نویسد.
- معلم کلمات را درست تلفظ نمی کند.
- کمبود فضای آموزشی و نامناسب بودن محیط آموزشی
- وجود مشکلات روانی و عاطفی
- معلم دیکته را با سرعت بالاتر از حد معمول می گیرد.
- بیقراری و تندخویی
- فقر آموزش و عدم تسلط معلم به شیوه های مطلوب
- نشناختن حروف و قواعد و ...

در نهایت به این نتیجه رسیدم که دلایل اصلی مشکل املا، «عدم دقت و توجه» و «ضعف در مهارت های دست ورزی» است و علل دیگر نقش کم رنگ تری در غلط نویسی او دارند؛ چرا که زمانی که دانش آموز از نظر محیطی و روانی آمادگی کامل را داشت و از او می خواستم به نوشتنش توجه بیشتر داشته باشد، غلط های املائی او کمتر بود؛ همچنین این نکته را نیز باید ذکر کرد که لیلا نیاز داشت که دائماً با او کار شود و مرتباً نیاز به یادآوری دروسی داشت که قبلاً آنها را فرا گرفته بود.

۵- انتخاب راه حل و اعتبار بخشی :

در نهایت تصمیم گرفتم که از کتاب های کمکی که در این زمینه وجود دارد، کمک بگیرم و همچنین از موارد آزمون دست نویس خودم استفاده کنم تا بتوانم مشکل عدم تمرکز و دست ورزی را در این دانش آموز تا حدودی برطرف کنم.

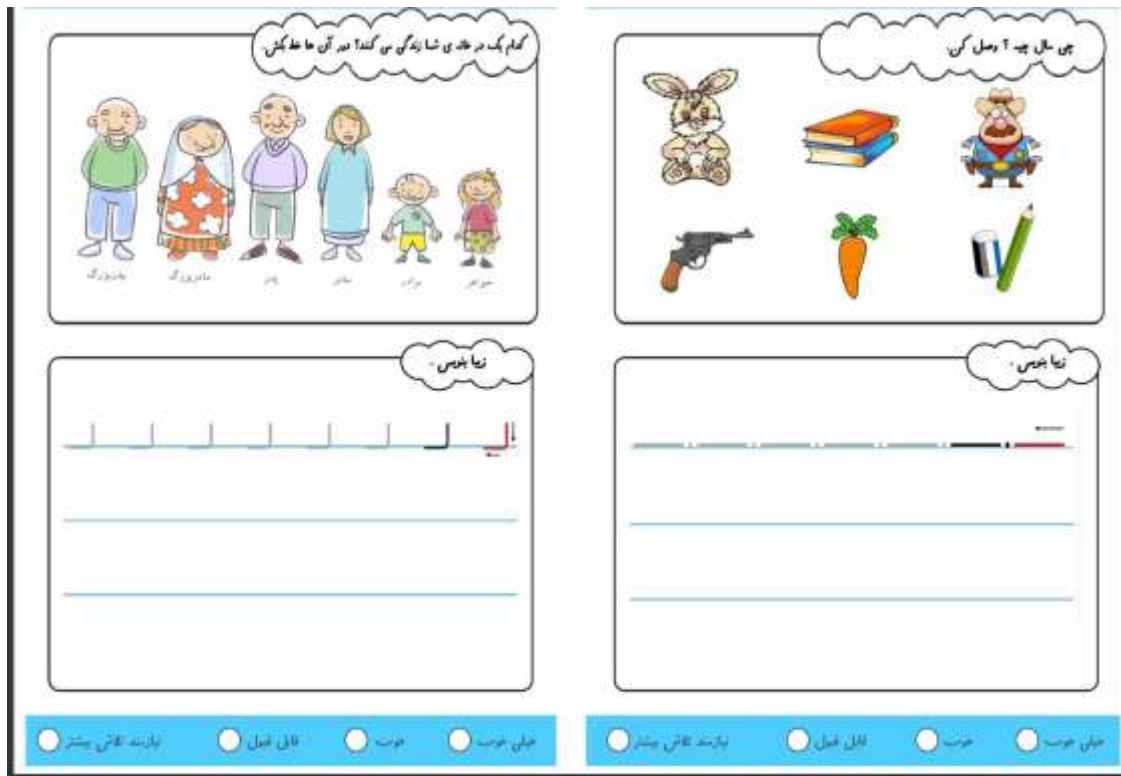
۶- اجرای راه حل و نظارت :

از والدین لیلا اجازه خواستم تا در مواقعی که لیلا در مدرسه حضور ندارد، در صورت امکان او را به منزلم بیاورند تا من فرصت بیشتری برای حل مشکل او داشته باشم؛ چرا که در مدرسه، او کاملاً متوجه درسی است که در کلاس داده می شود و زمان چندانی برای کار کردن با او باقی نمی ماند. والدین به شدت از این پیشنهاد من استقبال کردند و ما اولین جلسه را برگزار کردیم.

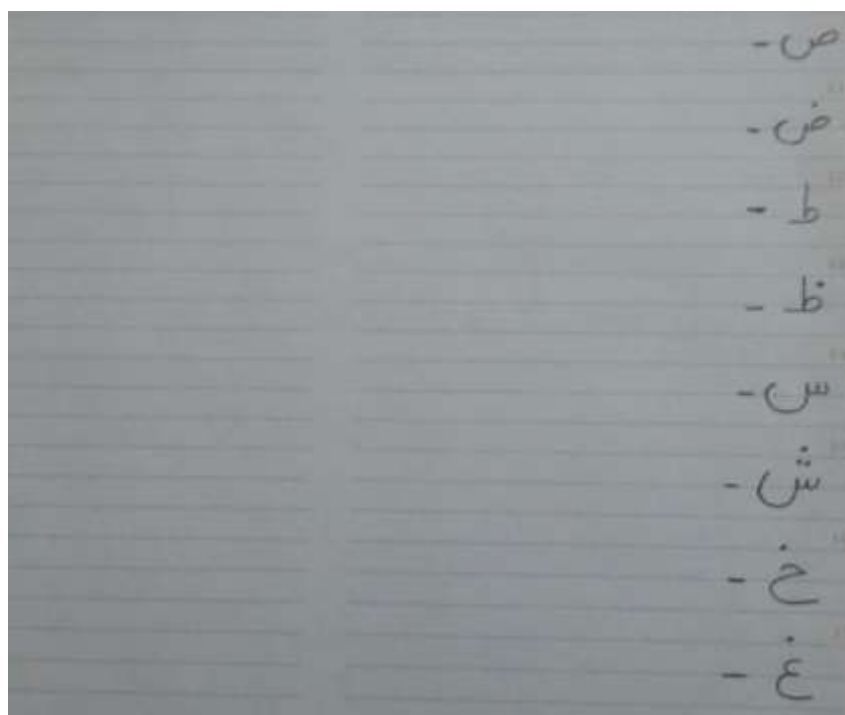
ابتدا کتابی را که در تقویت مهارت های دست ورزی موثر بود، برای لیلا تهیه کردم. کتابی که من به لیلا معرفی کردم از سری کتاب های املا پایه اول دبستان از کانون قلم چی آموزش بود که «نویسنده کوچک» نام داشت که تصویر آن در ذیل موجود است:

در جلسه اول من سعی کردم روی مهارت های دست او کار کنم، پس قسمت هایی از کتاب که مربوط به مهارت های دست ورزی بود، به او نشان دادم و از او خواستم تا به دقت آنها را پر کند. قسمتی از تمرین های این کتاب در تصویر ذیل آمده است:

سپس حروفی را که در آنها اشکالات بیشتری داشت دوباره برایش یادآوری کردم و در یک دفتر مشق جداگانه یک صفحه تمرین از حروفی که در آنها بیشتر مشکل دارد، به او دادم و از او خواستم تا با دقت و تمرکز کافی آن را پر کند که در ذیل تصویر آن آمده است:

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

در جلسه بعد یک تمرین دیگر علاوه بر تمرین های قبلی آماده کردم و از او خواستم که آن را پر کند؛ این تمرین در تقویت املائی او در نوشتن حروف چند نقطه ای تاثیر داشت:

اساسی					
پنج نقطه	چهار نقطه	سه نقطه	دو نقطه	یک نقطه	بی نقطه

در جلسات بعد به همین روال کار را ادامه دادم و ضمت تقویت مهارت های دست ورزی، دایما از او املا می گرفتم. ضمنا، یک صفحه متن را انتخاب کردم و خودم به عمد برخی کلمات را اشتباه نوشته و سپس آن صفحه را به او دادم و از او خواستم غلط های املائی من را مشخص کند و آن ها را درست بنویسد که در ذیل تصویر آن آمده است:

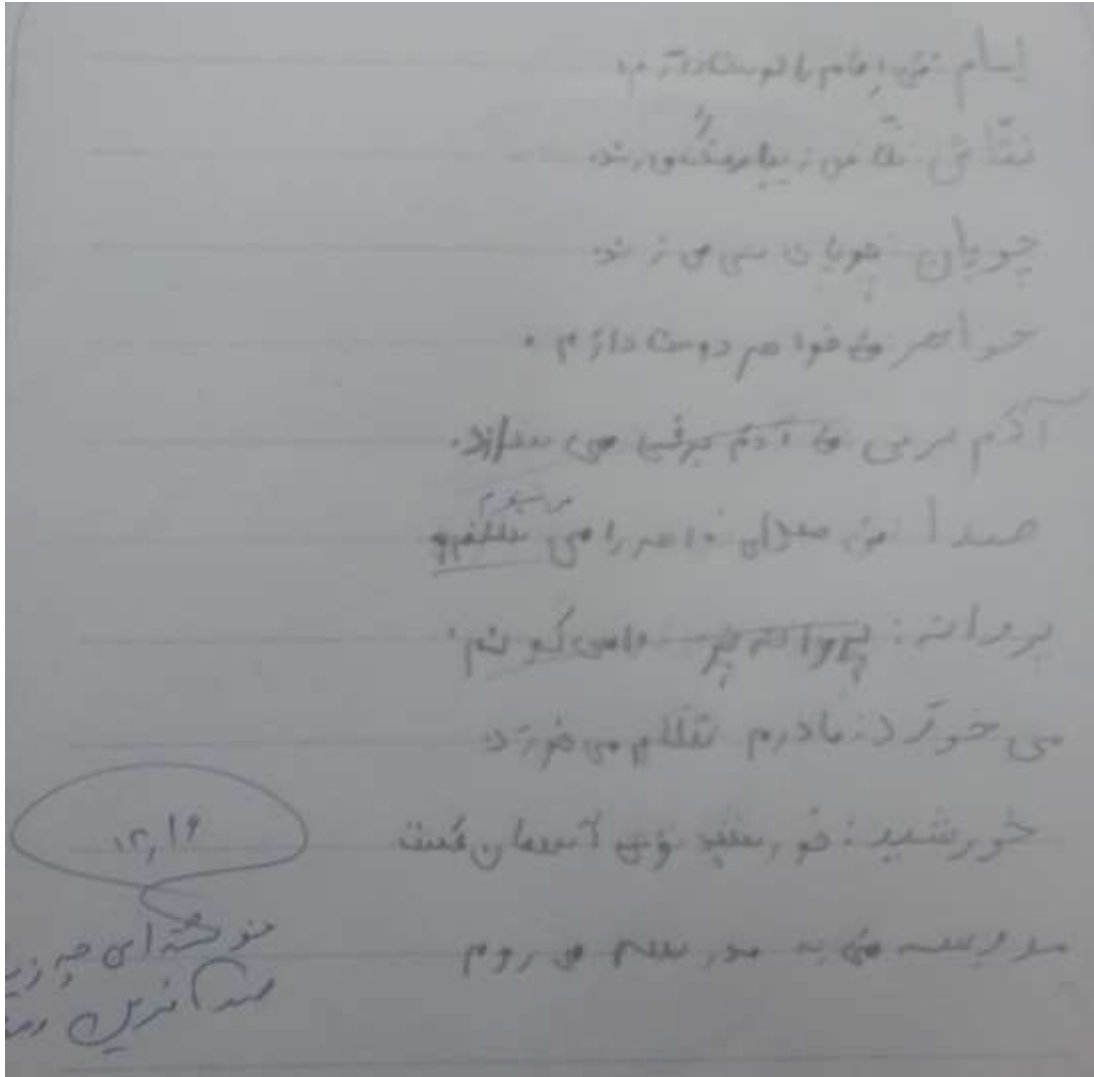
پیامبر ما، حضرت محمد (ص)، در شهر مدینه به دنیا آمد. پدری که پیغمبر (ص) به دنیا آمد، مادرش آمنه حبیبی حویلی حال شد.

پیامبر اعظم (ص) از همان کودکی بسیار مهربان بود اما در برابر ظلم و بدی هرگز آرام نمی نشست.

آیا هلزون دیده ای؟ هلزون ها بینی نرم دارند. بیشتر آلها، یک صدف دارند که به پشتشان چسبیده است.

۷- شواهد (۲) توصیف وضع مطلوب :

برای بررسی این که آیا مشکل دندان و تعداد نقطه در لیلا برطرف شده است، به گردآوری اطلاعات جدید و شواهد ۲ به این ترتیب پرداختم:
 (۱) مشاهده فردی: با مشاهده املاهای لیلا و پوشه کار او در کلاس متوجه شدم که او نسبت به قبل غلط های کمتری به کار می برد؛ مشکل املائی او به طور کامل رفع نشده اما به وضوح بهبود او قابل رؤیت است که در تصاویر ذیل قابل مشاهده است:

(۲) با صحبت با مادر لیلا متوجه شدم که او نیز از وضعیت اکنون لیلا رضایت دارد و بسیار خوشحال است و گفت: «با اینکه مشکل او کاملا رفع نگردیده است اما همین که در املاهای غلط های کمتری را به کار می برد، جای شکر فراوان دارد.»
 (۳) مصاحبه با دوستان دانش آموز: هنگامی که با دوستان لیلا صحبت کردم آنها نیز این نکته را تایید کردند و گفتند: «مدتی است که نیاز نیست ما در انجام تکلیف های کلاسی به لیلا کمک کنیم و او معمولا به تنهایی از عهده انجام تکلیف هایش بر می آید.»
 (۴) صحبت با خود دانش آموز: وقتی با لیلا صحبت کرد تا نظرش را نسبت به املاهای جدیدش بگوید، او گفت: «خانم، واقعا خوشحالم که اسم من هم بین دانش آموزان ستاره دار کلاس آمده و گاهی برای املاهایم مهر و یا جایزه می گیرم. از شما ممنونم که در این مدت به من کمک کردید تا بتوانم بهتر از قبل بنویسم.»

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

۸- ارزیابی نهایی و اعتبار سنجی :

اجرای راه حل و مشاهده املاي ليلا همگی نشان دهنده پیشرفت او بود، از جمله:

- (۱) غلط های املاي ليلا کاهش یافته بود.
- (۲) ارزشیابی توصیفی او از «نیاز به تلاش بیشتر» به «خوب» تغییر یافته بود.
- (۳) دوستان و والدین و حتی خودش از پیشرفتش بسیار راضی بودند.
- (۴) محبوبیت او بین دوستانش بیشتر شده بود.

۹- نتیجه گیری و پیشنهادات :

آموزش املا و انشا از زمان سخن گوئی فرد آغاز می شود. معلم باید در کلاس به ترمیم یا تقویت آنچه که پدر و مادر به دانش آموز آموخته اند بپردازد. مورد دیگر این است که نقش خانواده های اهل مطالعه در فراگیری این دروس، توسط دانش آموزان موثر است و زنگ انشا، بهترین زمان برای برانگیختن شوق مطالعه و کتابخوانی در دانش آموزان است. البته همه ی این موارد به خود فرد نیز، بستگی دارد که از درون خود به نوشتن خلاق (انشا) و یا فراگیری از حفظ نوشتن (املا) ترغیب شود که اگر اینگونه باشد، تمام مراحل را میتواند به سهولت بگذراند.

در اینجا چند پیشنهاد برای تقویت املا و انشا دانش آموزان آوردم:

- متاسفانه آمارنشان می دهد که بیشتر ایرانیان اهل مطالعه نیستند؛ ولی برای تقویت املا باید در اوقات فراغت داستان های کوتاه و کتاب های مختلفی به علاقه خود بخوانیم؛ حتی مطالعه روزنامه ها و مجله ها، نیز در تقویت املا موثر است.
- یک روش سنتی و قدیمی که متاسفانه رایج می باشد، این است که از یک کلمه دشوار چندین بار نوشته شود که این تکرارها از لحاظ آموزشی، ارزش چندانی ندارند بلکه به جای این کار می توان کلمه دشوار را در جمله های مختلف به کار برد.
- املاهای گروهی و جمله نویسی و جمله گوئی گروهی با کلمات دشوار یا تصحیح املا توسط دانش آموزان می تواند نقش موثری در تقویت املا داشته باشد.
- دادن موضوع انشا در زمینه های گوناگون مطلوب است ولی کفایت نمی کند. موضوعات مناسب هر پایه به صورت فراگیر و هماهنگ در جزوه های آموزشی مطرح شود.
- تشکیل کلاس های ضمن خدمت برای معلمان مستعد و متقاضی دبیری انشا، تهیه و ارائه ی جزوه های آموزشی تدریس انشا و طرح کلاس های نمونه ی انشا و برگزاری جلساتی برای تبادل نظر و هماهنگی این درس، از جمله راه های آموزش مربیان در این زمینه می باشد.

منابع :

- نراقی، مریم، نادری، عزت الله. (۱۳۸۹). نارسایی های ویژه یادگیری. تهران: نشر ارسباران.
- شعبانی، حسن. (۱۳۸۵). مهارت های آموزشی روش ها و فنون تدریس. تهران: انتشارات سمت.
- توکلی، زهرا. (۱۳۹۱). «وبلاگ کودکان خوب من»، ۹۵/۲/۱۵، ۱۶:۴۵.
- فتح آبادی، جواد. (۱۳۹۱). «وبلاگ آوای مهر»، ۹۵/۲/۱۳، ۱۷:۳۵.